

Limburgs
Volkskundig Genootschap

LAPJESPROEF VOOR DRIE ZUSSEN

100 artikelen over
volkscultuur in Limburg

 HET BELANG VAN LIMBURG
Limburger én wereldburger

Volkscultuur in Limburg

100 teksten verzameld door Luk Indesteege en Herman Clerinx

met een wetenschappelijke begeleiding door Hilde Schoefs

met een voorwoord van Marc Jacobs en Annick Boesmans

in opdracht van het Limburgs Volkskundig Genootschap

en met de medewerking van:

Karel Baeten, Rob Belemans, Annick Boesmans, Theo Broers, Jacques Collen, Mathieu Driessen, Raymond Lambie, Robert Nouwen, Reinhilde Pieters, René Raets, Raymond Rutten, Raf Van Laere, Elvira Vavedin en Mien Verdingh

Tussen 2002 en 2004 verschenen in de rubriek Duizendpoot van Het Belang van Limburg welgeteld honderd bijdragen over volkscultuur in Limburg. Ze geven een blik op de verrassende hoeveelheid volkscultuur, die in deze provincie aanwezig is. Soms gaat het om oude gebruiken die haast wanhopig proberen te overleven, soms gaat het om gloednieuwe fenomenen. Steeds bieden de teksten een beeld van wat de Limburgers bezighoudt.

In dit boek worden de honderd stukjes gebundeld. Ze werden redactioneel enigszins gestroomlijnd en geactualiseerd, en ondergingen een wetenschappelijke 'controle', maar in wezen staan ze afgedrukt zoals ze in de krant waren gepubliceerd. Om praktische redenen staan ze in dit boek per thema gegroepeerd.

In veel gevallen hebben lezers gereageerd. Ook van die reacties bevat dit boek een – helaas te beperkte – bloemlezing. Vaak vormen de reacties een schitterende aanvulling op de oorspronkelijke teksten.

Bijna altijd zijn de artikels gebaseerd op eigen onderzoek van de auteurs. In veel gevallen fungeerde ook het internet als bron. Hebben de auteurs uit nog andere bronnen geput, dan staat dit onder de tekst vermeld.

Voor u begint te lezen nog even dit: de auteurs claimen over hun onderwerpen geen deskundigheid of alwetendheid. Gewapend met een hopelijk snelle blik en een scherp opmerkingsvermogen hebben ze tussen 2002 en 2004 de veranderingen in het volksculturele klimaat van hun Limburgse biotoop geregistreerd. Daarvan brachten zij verslag uit.

Bent u het niet met een bijdrage eens, heeft u vragen of kan u een en ander aanvullen, aarzelt u dan niet om te reageren. Dat kan via de website van het Limburgs Volkskundig Genootschap: www.volkskunde-limburg.be.

Dit is het achtste deel van de verzameling:

Inhoud van deel 8

De wereld is een schouwtoneel

Volksmuziek.....	4
Limburgse volksmuzikanten.....	6
De blokviol.....	9
Steltendansen en stokkendansen	11
Openluchttheaters.....	12
Het Rutten-meispiel	15
Malbroek	16

Volksmuziek

Luk Indesteege

Volksmuziek, wat is dat: K3 of Laïs? Beide zijn populair maar wat is het verschil? Zelfs Bart Peeters ging 'into folk'. Moeten we volksmuziek zoeken op Duitse zenders? Bij volksdansgroepen? Ook in Limburg zijn er volksmuzikanten, al leiden ze een eerder verborgen bestaan.

Honderd jaar geleden bestond er enkel live muziek; er waren nog geen radio's of platenspelers. Buiten de grote steden vond je geen concertzalen of operatheaters. Maar er was wél muziek: mensen zongen bij het werk of als ontspanning. In de Kempen speelden op zomeravonden hommelspelers op hun 'kloenkviool'. Op zondag was er muziek in de kerk en bij feesten speelde de fanfare. Verder was er nog één genre: de dansmuziek. Enkele keren per jaar werd er gedanst: tweede paasdag, kermiszondag, na de aardappeloogst, ... Dan kwamen er een harmonicaspeler of een zogenaamde *jazz*: een muziekgroepje met een accordeonist, een drummer en een trompet. Sommige cafés hadden een *knepkesoriel*, een orgel waar je geld in kon stoppen en dan kwam er zowaar muziek uit. In die cafés kon je iedere zondag dansen.

Dat zijn allemaal de voorlopers van wat wij nu 'volksmuziek', of 'traditionele muziek', noemen. Rond de Tweede Wereldoorlog is dat genre verdwenen; vanaf toen schalde er Amerikaanse muziek uit radio's en jukeboxen. Maar op het einde van de jaren zestig kwam er een eerste *revival*, met Wannes Van De Velde, Rum, Het Kliekske, ... Deze pioniers zijn al 40 jaar de dragers van de traditie. Sinds enkele jaren is er een tweede *revival*: honderden jongeren herontdekken het genre, met Laïs als bekendste voorbeeld.

De wereld is ons dorp geworden en volksmuziek wordt wereldmuziek, van *didgeridoo* tot klankschalen. Die verscheidenheid kan maar overleven als de lokale tradities verdergaan. Om een onverklaarbare reden leeft het oude genre volksmuziek ook in onze streken nog altijd verder. Er zijn steeds weer muzikanten, die zelf nieuwe deuntjes maken met klanken en ritmes uit een ver verleden. Als deze deuntjes aanslaan in de beperkte wereld van de volksmuziek, dan werkt de traditie. Het enige nieuwe aspect is dat (soms) deze kleine successen vervolgens op cd terechtkomen en grote successen kunnen worden. Zo komen we weer bij Laïs.

Volksmuziek is intussen zo populair geworden dat er al een nationale dag van de volksmuziek wordt georganiseerd, met overal manifestaties. Maar succes kan voor het genre natuurlijk ook gevaarlijk zijn, kijk maar naar de Duitse televisie. Misschien is het Afghaanse voorbeeld interessanter: het muziekverbod daar heeft geleid tot een bloeiende ondergrondse traditie.

Ook in Limburg zijn er volksmuzikanten. In navolging van de Spelemannen (jaren 1970), het Limburgs Dansorkest (jaren 1980) en de Stoopkes (jaren 1990) zijn er verschillende groepjes actief, al blijven ze eerder onbekend. Voeg daaraan toe de rijke maar al even verborgen diversiteit van allochtone groepen. Wie weet komt er nog ooit een Limburgs genre met invloeden van Hongaarse, Spaanse, Italiaanse of Turkse muziek.

Foto's: L. Indestege

Steeds nieuwe muzikanten maken nieuwe deuntjes met klanken en ritmes uit een ver verleden.

Limburgse volksmuzikanten

Luk Indesteege

Urban Trad ging voor België naar het Eurosongfestival. In ons land en in heel Europa zijn de uitlopers van de volksmuziek commercieel aantrekkelijk geworden. Op het eerste zicht is dat prettig voor de volksmuziek, op het tweede zicht misschien niet. Hoe zit het met de volksmuzikanten in Limburg?

De hoofdstroming in de Europese volksmuziek is: grote podia, zware geluidsinstallaties, professionele groepen, mix van stijlen, nieuwe muziek met oude wortels, wereldmuziek. Ook in België bestaan er professionele groepen met grote namen zoals Laïs, Urban Trad, Panta Rhei, Olla Vogela. Waar blijft de gewone amateurvolksmuzikant? Het is een beetje zoals met de onderwijzers: vroeger waren zij meester en behoorden tot de notabelen van het dorp. Nu zijn ze wat miskend en werken wel gedreven, maar op de achtergrond.

Limburgse volksmuzikanten zijn totnogtoe wat ontsnapt aan de zuigkracht van het grote podium. Niet dat er geen grote talenten zijn, bijvoorbeeld Guido Piccard en Olle Geris. Zelfs in Gooik, het Mekka van de volksmuzikanten in Vlaanderen, denken ze dat Limburg net zoals Wallonië wat achtergebleven is. Als je kringetjes maakt, is het maar de vraag wie achterop is, en wie vooruit? Het is niet omdat de buitenwereld het niet ziet, dat er in Limburg geen actieve volksmuzikanten zijn. Er spelen meer dan 30 groepen, waarvan de helft met een grotendeels Vlaams repertoire. Vaak zijn ze ontstaan uit volksdansgroepen en nadien hun eigen weg gegaan. Volksdansgroepen zijn immers meer gericht op het beeld, de muzikanten zijn vooral door geluid begeesterd. Enkele namen: Mesokke, Maelplack, de Kamazollekes, Papaver, Akelei, de Akkermennekes, het Weverke, Letland duo, Coloriet. Vergeten we ook niet de meest bekende groepen: de Hasseltse Stoopkes en Plansjet. Deze twee laatste groepen werken wel sterk aan het visuele: zo is Plansjet tot ver buiten onze grenzen bekend voor zijn dansende poppen.

Naast deze traditioneel Vlaamse orkesten zijn er heel wat groepen in de migrantengemeenschappen: Bella Italia, I Campagnoli, Krakus, Wisla, duo Acropolis, Zorbades en vele anderen. Zij sluiten nog dicht aan bij de tradities van hun land van oorsprong en hebben ook een actieve functie in hun levende tradities, onder meer het opluisteren van trouwfeesten. In Houthalen zijn er zelfs Turkse muzikanten, die regelmatig naar Turkije vliegen om daar op een trouwfeest te spelen: ginds zijn ze beroemd, hier onbekend. Dat tradities beter standhouden in gemeenschappen buiten het vaderland is natuurlijk een gekend verschijnsel. Wij mogen blij zijn dat Limburg die ongekende rijkdom zomaar in huis heeft.

Ten slotte zijn er een aantal Limburgse groepen, die zich in een buitenlandse stijl hebben gespecialiseerd. De Keltische muziek vindt al vele jaren navolging, getuigen daarvan zijn onder meer Snakes in Exile, Rustling Cane en Botswing. Ook de Amerikaanse muziek, waarin je altijd een paard hoort lopen, wordt in Limburg gespeeld door groepen als Blue Shamrock en Kazoo. De buitenlandse specialisatie is bij ons echter niet zo sterk als in Nederland, waar de eigen muziek ver achter blijft op allerhande gespecialiseerde buitenlandse stijlen. Zo speelt de groep Musac van vlak over de Maas muziek uit Centraal-Frankrijk. Globaal zijn er in Nederland meer groepen die muziek uit de Balkan spelen dan uit Holland.

Het feit dat er anno 2003 nog steeds met veel liefde traditionele muziek gespeeld wordt, zegt wat, zeker als je weet dat er nauwelijks publieke interesse voor bestaat. Dit toont aan dat er in die volksmuziek een deuntje zit uit de hitparade, dat na een kort succes verdwijnt. Er blijven steeds nieuwe muzikanten komen, die het klankbeeld van muziek met wortels herkennen en hernemen. Een staalkaart van dit soort muzikanten is elk jaar op 30 april in een aantal Hasseltse cafés te bewonderen: Hasselt Goes Folk. Diezelfde avond zijn ook volksmuzikanten te horen op diverse mei-avondvieringen overal in Limburg, onder meer in Genk.

De buitenwereld ziet het niet, maar Limburg telt veel volksmuzikanten, uit binnen- en buitenland.
Foto Czarna Gora L. Indestege

Reacties:

- We zoeken een goede leadzanger voor onze groep die graag engelstalige volksliederen zingt en speelt.(Ierse, Schotse,..) Niet commercieel Omgeving Hasselt-Genk -Hechtel. Hopelijk vlugge reacties Vandeput Ivo, Korenmolenweg 34, 3520 Zonhoven telefoon: 011/82 15 78 email: elly.monten@pandora.be
- Ik ben op zoek naar mensen om een Iers folkgroepje op te richten, weten jullie misschien hoe ik dat het beste aanpak? Alvast bedankt! Katrien Poel, Schootstraat 191, 3550 Heusden-Zolder telefoon: 011/432337 0478/984211 fax: 011/432337 email: poel_katrien@hotmail.com
- Wens mee te spelen met volksmuziekgroep omgeving Maaseik. Speel blokfluit en euphonium. Tel. 089 864162 madyhilkens@tiscali.be
- Muzikanten gezocht (accordeon, viool, mandoline, bodhran, bagpipes, zangeres...) voor beginnende folkgroep in Dilsen-Stokkem. Bel Pierre (011 27 26 88) of mail naar polefs@skynet.be

De blokviool

Luk Indesteege

Limburg heeft al eeuwenlang goede muzikanten voortgebracht. Het oudste traditionele instrument dat zij gebruikten, is de hommel. In onze streken wordt het instrument klompviool, klonkviool, kloonviool of blokviool genoemd.

De hommel is een langwerpige klankkast met snaren. Een drietal melodiestnaren wordt met een stokje tussen *frets* neergedrukt, en aangeslagen met een *plectrum*. De begeleidingssnaren worden altijd los mee getokkeld, zij klinken altijd als hetzelfde akkoord of als bourdongeluid mee. Onze hommel is verwant aan de Finse kantele, de Franse *épinette*, de zither van de Alpen en de Amerikaanse dulcimer. We zijn dus in goed gezelschap.

De hommel is ontstaan in de late Middeleeuwen en heeft eeuwenlang een onopvallende rol gespeeld. Onze schilders hebben veel muziekinstrumenten afgebeeld, maar nooit een hommel. Het was een huisinstrument met een stille klank. De hommel heeft eigenaardig genoeg een succesperiode gekend dankzij de Eerste Wereldoorlog. De soldaten in de loopgraven rond Ieper bouwden zogenaamde 'frontmandolines' met doodskistenhout en telefoondraad. Na de oorlog namen zij die hommels mee naar huis, en het werd een rage in de jaren 1930. Ook meisjes en vrouwen lieten zich niet onbetuigd.

Vooraf in West- en Noord-Limburg werd er veel hommel gespeeld: in Tessenderlo, Ham, Leopoldsborg, Lummen, Neerpelt, Achel en Hamont. Er zijn ook vermeldingen uit Hasselt, Genk en Zonhoven. Veel blokviolen werden in Testelt door de familie Geyskens gebouwd. Zij verdeelden hun instrumenten per fiets tot ver in Limburg. Ook in Tessenderlo was er in de jaren 1920 een bouwer actief.

De hommeltraditie is in Limburg nooit helemaal verdwenen. Muzikanten zoals Fons Vervoort uit Tessenderlo en Louis Dullaerts uit Lummen hebben tot in de jaren 1990 gespeeld en zelfs publiek opgetreden. Fons Vervoort bouwde en moderniseerde ook zelf zijn 'kloenkviool', nadat hij zijn eerste instrument tijdens de Tweede Wereldoorlog had moeten achterlaten.

Sinds de jaren 1970 is een nieuwe generatie jonge volksmuzikanten op de hommel actief. Zij drukken de snaren meestal niet meer met een stokje maar met de vingers. Hun instrumenten hebben meer *frets*, zodat zij alle noten in alle toonaarden kunnen spelen. De beste Vlaamse hommelspeler van dit moment is een Limburger: Guido Piccard. Hij heeft op verschillende cd's hommel gespeeld en hij bouwt soms ook instrumenten. Verder kan men in Hasselt hommels laten maken bij een jonge bouwer: Ernst Jan Van Geest (tel. 011 43 77 71), en bij Ludo Wevers in Genk (tel. 089 36 22 26).

Bronnen:

- Hubert Boone, *De hommel in de Lage Landen*. Brussel, Instrumentenmuseum, 1976
- Wim Bosmans, *Traditionele muziek uit Vlaanderen*. Leuven, Davidsfonds, 2002

Reacties:

- Ik heb een reactie gehad van een jongen, die geïnteresseerd is in een hommel. Hij speelt 'heavy metal' en wil folk invloeden betrekken in zijn muziek. (Jan Van Geest, Hasselt)
- In 1937 had een frater in Lanaken 25 blokviolen gemaakt (50 fr. per stuk). Wij zegden daar 'klomp' tegen (klompviool). Wij konden met 3 personen spelen met potlood en wat in een hemd zat. In die tijd was er geen weelde maar er was goede muziek met cowboynummers, en er werd goed bij gezongen, zonder versterker met klompviool. (Pierre Miermans, Lanaken)
- Ik heb een blokviool waaraan twee snaren ontbreken en die ik in mijn klas als onderwijzer gebruikte bij de natuurkundelessen over het geluid. Ik wist niet eens dat het een blokviool was maar meende dat het een zelfgemaakt muziekinstrument was. Het is afkomstig van de grootouders van mijn vrouw. We kunnen er natuurlijk niet op spelen. (André Claes, Meeuwen-Gruitrode)
- Ik heb een hommel gebouwd rond 1984. Het was een zelfbouwprojectje van de muziekgroep van de Boezeroenen. We hebben toen met een 8tal muzikanten een hommel in elkaar geknutseld naar een plan dat Jos Gilis had uitgewerkt: hommel in C, 3 bourdonsnaren, 3 melodiestnaren, niet chromatisch, frets gemaakt van oude draadkleerhangers, simpele constructie (een kistje met snaren op als het ware). Momenteel speel ik er nog maar zelden op, vroeger werd ze gebruikt bij de Boezeroenen voor Vlaamse volksmuziek. Tussen 2 danssuites werd bijvoorbeeld een hommel-intermezzo ingelast, waarbij we iets 4stemmigs deden op 4 hommels. (Reinout Bertels)
- Hallo, ik las vorige week het artikel over de blokviool. Ik ben het kleinkind van Louis Dullaerts die in de krant vermeld staat. Mijn opa is onder tussen overleden en nu heb ik zijn oude klompviool die in mijn huis een ere plaatje heeft, dus als jullie er een foto willen van nemen mag je langst komen. Meyen Greta Geerstraat 1 3560 Lummen
- Ik ben in het bezit van een zelfgemaakte klompviool, en als U wilt kunt ge die fotograferen. U vraagt mij naar welk model ik die klompviool heb nagebouwd . Ik heb dat plan gekregen van een man uit Tessenderlo en ik denk dat het Vervoort was waarvan sprake in die reportage. Mijn viool is een rechthoekige balk van 70 cm lang bij 8 op 4cm, ik heb die 15 jaar geleden gemaakt. Er op spelen heb ik bij gebrek aan een leermeester nooit gedaan. (Schepers Theo uit Beverlo)

Foto L. Indesteege

De hommel is het oudste instrument van onze streken. Sommigen artiesten bouwden hun instrument zelf.

Steltendansen en stokkendansen

Luk Indesteege

Op 26 april 1987 speelden de Stoopkes, de meest succesvolle Limburgse volksmuziekgroep van de 20ste eeuw, in Het Klaverblad in Lummen. Na het optreden kwam een oudere man een praatje maken. Hij vertelde over een gebruik in de streek van Zelem, Linkhout en Meldert, dat meestal met de kermisdagen werd uitgevoerd. Er werd dan in de cafés gedanst op de tonen van een trekzakspeler of een *jazz* (zie ook het artikel over 'Volksmuziek'). Wanneer de cafébaas of -bazin zag dat de tijd rijp was, daagde hij/zij enkele mannen met een bijna leeg jeneverstoope uit. De mannen dansten op stelten rond de stoop en probeerden elkaar eraf te duwen. Wie als eerste van zijn stelten viel, mocht een 'tournée générale' betalen. De zegsman heeft het deuntje van die steltendans gefloten en Fons Vanhamel heeft een deel van de melodie genoteerd. Achteraf is het een repertoirestuk van de Stoopkes geworden; het staat op hun cd Het Water van den Demer.

In de naburige Antwerpse Kempen heeft er nog een andere traditie bestaan, namelijk stokkendansen. In Westerlo heette dat 'trawieteldans'. Deze mannendans lijkt op een zwaarddans, maar dan met stokken. De dansers maken allerhande kringfiguren en slaan ook met de stokken tegen mekaar, wat een geweldig effect geeft. In Lummen is er een café geweest dat nu is afgebroken: 'Café Violet'. Daar zou vroeger ook iets gedanst zijn met stokken of stelten.

Reacties:

- In jullie artikel hebben jullie het over stokkendansen, o.a. de trawieteldans. Deze dans wordt hier ook gedanst, zelfs nu nog, en heet hier 'de trawantel'. Hij wordt door de mannen van volkskunstgroep De Akkermennekes uit Heusden-Zolder gedanst. Bij de trawantel dansen geen vrouwen mee. Het is een specifieke mannendans. Tot een paar jaar geleden deden deze mannen ook 2 Vlaamse steltendansen. (Heide Claes, Heusden-Zolder)
- In Loksbergen (Groot-Halen) wordt nog aan trawietel gedaan. Daar heet die 'trawantel'. De volkskunstkring De Reinvoart doet dat. Er zijn een streekmuseum en een volksdansgroep, die in binnen- en buitenland optreedt. Daarnaast zijn er ook nog activiteiten van vendelzwaaien en heksentochten. Trawantel: een soort houten zwaarden waarmee wordt gedanst. Er worden allerlei figuren mee gevormd, er wordt geklopt en er is een muzikale begeleiding van een zevenkoppig orkest met speciale trawantelmuziek. (Gaston Jacobs, Halen)

Openluchttheaters

Mathieu Driessen

Wij zijn een volk van toneelspelers. Elk dorp heeft wel een gezelschap. Niks nieuws onder de zon, het theater is eeuwenoud.

Een merkwaardig aspect zijn de openluchtvoorstellingen. Al van in de Middeleeuwen dateren het Sint-Jorisspel in Schulen, het Sint-Annaspel te Hasselt, het liturgische drama te Munsterbilzen, het Sint-Evermaarspel te Rutten. In de 17de eeuw speelden de Rederijerskamers een belangrijke rol in Tongeren, Borgloon, Hasselt, Sint-Truiden, Maaseik en Bilzen. In de vorige eeuw bloeide het Vlaamse volkstoneel op. Dat werd niet alleen tijdens de winter in parochiezalen gespeeld, maar tijdens de zomer ook in openluchttheaters. De toneelvoorstellingen werden onder meer ingericht op kermisdagen, in de hoop minder vechtpartijen uit te lokken.

Er hebben openluchttheaters bestaan in Bennendaal (Opoeteren), Bree, Overpelt en Zutendaal. In Genk zijn er nog resten van het theater aan de 'Paardskuil', maar het grootse theater van de 'Verloren Kost' verdween met de uitbreiding van het Sint-Jansziekenhuis. Het openluchttheater Sint-Jansberg te Maaseik wordt misschien gerestaureerd.

Deze openluchttheaters hadden een goede akoestiek en de nodige technische uitrustingen. In hun natuurlijke decor werden zowel volkstheater als klassieke stukken met professionele acteurs onder leiding van befaamde regisseurs als Staf Bruggen, De Meester of De Gruyter opgevoerd. Zij beleefden hun gloriejaren van 1923 tot 1940.

Deze openluchttheaters zijn na 1960 nagenoeg verdwenen door de weersomstandigheden en een gemis aan financiële ondersteuning. De plaats van het Vlaamse volkstoneel en het reizende volkstheater werd overgenomen door de filmzalen, de culturele centra en de televisie.

Reacties

- Er bestond ook een dergelijk theater in Borgloon, meer bepaald in het Domein van Baron de Tornaco te Voort. Lommel bezat eveneens een dergelijk theater, meer bepaald op het gehucht Kolonie en – als ik me niet vergis – in de omgeving van de Saskensdreef. (Bruno Indekeu)
- In de jaren vijftig en zestig waren er verschillende openluchtspelen: Kuringen, 'Fatima'; Munsterbilzen, 'Munster 1300' kerk; Wiemesmeer, Sint-Hubertusspel Mariapark; Zutendaal, Mariaspel & Elckerlyck; achter oude kliniek Genk, Bokrijk (vlakbij het Dennenhof), Van den Vos Reynaerde. (Paul Hoebers)
- Ik herinner me nog dat in de dertiger jaren van de vorige eeuw in Gellik in een prachtig decor van dennengroen en berghellingen aan openluchttheater werd gedaan. Er werd toen door de dorpelingen, onder regie (en in de hoofdrol) van een zekere Christoffels het mysteriespel 'Joseph in Dothan' opgevoerd. Iets in mijn herinneringen zegt me, maar daar ben ik niet zo zeker van, dat er naderhand nog andere stukken werden opgevoerd. (Mathieu Steegen, Genk)

- In 1924 werd in Maaseik de huidige Technische School opgericht. Rond die tijd had in het park van de school, waarin eeuwenoude bomen met een rijk gevarieerd bladerdak het jonge en frisse groen van heesters en planten overschaduwden, al een eerste toneelvoorstelling plaatsgevonden. Een paar andere stukken volgden, maar pas in 1941-42 werd bij de school het openluchttheater in zijn grondvorm door het stadsbestuur van Maaseik aangelegd. Enkele voorstellingen volgden, dan vielen de activiteiten enkele jaren stil. In 1951 werd het theater definitief afgewerkt. Er waren twee hoofd- en vijf bijspeelplannen en ruim 1100 toeschouwers vonden er een plaats in het amfitheater. Tussen 1949 en 1971 vonden in het openluchttheater van Sint-Jansberg te Maaseik 157 voorstellingen plaats. (Rik Nulens)
- Hier nog wat info over het Openluchttheater Sint-Jansberg bij Maaseik: 1) E.H. Wim Konings schreef in 1979 een omvangrijke brochure over het eens zo bekende en gewaardeerde openluchttheater van St.-Jansberg - Maaseik. (Bron: Jaak Bergers, "Maaseikenaars publiceren " in: De Maaseikenaar, jg. 10 (3), 1979, blz. 15) 2) Twaalf unieke jaren (1949-1961) met 157 voorstellingen brachten heel wat ontspanning.. (Bron: Jaak Bergers, "Maaseikenaars publiceren " in: De Maaseikenaar, jg. 10 (3), 1979, blz. 15) 3) Speelseizoen 1956 in het openluchttheater St.-Jansberg-Maaseik 10 juni: "Bomen sterven staande " door het Nieuw Nederlands Toneel, Gent 23 juni: "Cavalleria Rusticana en Paljas " door het Stadttheater, Aachen 8 juli: (100ste voorstelling !) : de Regenmaker door K.N.S., Antwerpen 15 juli: "Een nacht vol verwarring " door theater, Arnhem 29 juli: "De smart van de keizer " door Reizend Volkstheater 5 augustus: "Proces om Jezus ", Haagse Comedie 19 augustus: "Hör mijn lied Violetta ", Hofstadoperette, Amsterdam 26 augustus: "De dochter van de bronnenmaker ", Theater, Arnhem 2 september: " De banier van de koning ", Nederlands Kamertoneel, Antwerpen 9 september: " De Czarewitch ", Zuid-Nederlandse Opera, Maastricht 4) Henkens, P(iet), "Openluchttheater St.-Jansberg van Maaseik opent tiende speeljaar " in: Het Belang van Limburg, 16 mei 1958 5) C.M., "E.H. Wim Konings bezielde het openluchttheater St.-Jansberg " in: De Standaard, 8 oktober 1974 6) Wassenberg, J., "Het Openluchttheater St.-Jansberg-Maaseik. " in: Nieuws uit Limburg, 1956, p. 31 In 1924 werd de huidige Technische School opgericht. Rond die tijd had in het park, waarin eeuwenoude bomen met een rijk gevarieerd bladerdak het jonge en frisse groen van heesters en planten overschaduwden, ook al een eerste voorstelling plaats gevonden. Het Vlaamse Volkstoneel speelde er onder regie van Dr. Oskar De Gruyter "Jozef in Dothan ". Een paar andere stukken volgden nog maar het zou tot 1941-42 duren eer het openluchttheater in zijn grondvorm werd aangelegd door het Stadsbestuur van Maaseik. Opgevoerd werden o.a. Starkadd, Kaïn, Filips van Artevelde. Hierna bleef het theater onbespeeld tot 1949. Dank zij het initiatief van Z.E.H. Deken Spitz, de medewerking van het Stadsbestuur o.l.v. burgemeester Van der Donck en de hulp van de "Vakschool " Sint-Jansberg, waarvan directeur, leraars en leerlingen zeer veel presteerden, kon in 1949 het plan van architect Gust Daniëls vast vorm krijgen om in 1951 definitief te worden afgewerkt. Er waren twee hoofd- en vijf bijspeelplannen en ruim 1100 toeschouwers vonden er een gezellige plaats in het met bomen en loof omringde amfitheater. De lichtinstallatie omvatte 152 lichtpunten voor de voetverlichting en 36 spots van 500 tot 1000 W. Voor het seizoen 1956 was er ook de nieuwe toneelzaal met 900 zitplaatsen (toneelruimte 11,40m bij 9m) beschikbaar. Dit gebouw was er gekomen onder impuls van Z. Ex. Gouverneur Louis Roppe, die reeds enkele voorstellingen in St.-Jansberg meevolgde en het culturele werk van St.-Jansberg zeer waardeerde, Dhr. Gedeputeerde J. Gruyters en de andere deputatieleden om een uitvalsbasis te hebben in geval van slechte weersomstandigheden. Het veranderlijke klimaat had de inrichters nl. meer dan eens voor financiële problemen geplaatst. (Rik Nulens)

- In 2003 brachten ruim 40 acteurs en actrices samen met een koor in het romantische openluchttheater 'De Hunnenbergen' te Lommel een stuk uit de wereldliteratuur: De Getemde Feeks van Shakespeare. Er zijn dus nog altijd openluchttheaters in bedrijf.
- In de bibliotheek van het Belangskes zal je zeker het in 1953 door de Provincie uitgegeven boek LIMBURG terugvinden. Kijk daar eens op blz. 292 wat Dr. H. OFFERGELT over openluchttheaters schrijft. Hieruit blijkt dat behoudens deze door jullie genoemd er ook een dergelijk theater in BORGLOON was, meer bepaald in het "Domein van Baron de Tornaco te Voort ". Daarnaast kan ik nog signaleren dat ook LOMMEL dergelijk theater bezat, meer bepaald op het gehucht Kolonie, en -als ik het goed voorheb- in de omgeving van de Saskensdreef. De gebroeders Vanderhoydonks waren hierbij in de 50-er jaren heel actief, maar zijn intussen jammer genoeg overleden. (Bruno Indekeu)
- Een telefoontje van mijnheer Paul Hoebers. Zijn vader, Gène Hoebers, is acteur (en regisseur, denk ik) geweest in een aantal openluchtspelen. Hij had heel wat informatie van titels van openluchtspelen van in de jaren 50-60. De informatie die hij ons heeft doorgespeeld is de volgende: Openluchtspelen jaren 50-60, provincie Limburg: Kuringen: 'Fatima ' Munster-Bilzen: 'Munster 1300 ' kerk, Wiemesmeer: Sint Hubertus-spel Mariapark, Zutendaal: Mariaspel & Elckerlyck Achter oude kliniek, Genk: Bokrijk (kort aan Dennenhof): Van den Vos Reynaerde U kan mijnheer Hoebers altijd bereiken op het volgende nummer: 089/46.47.22
- Ik heb een telefoontje gekregen van iemand die nog heeft meegespeeld in de openluchttheaters in Bendental (Opoeteren), o.a. in 'Voor outer en heard '. Zijn naam en tel: Johannes Jacobus Vandewal, 089/86.63.65

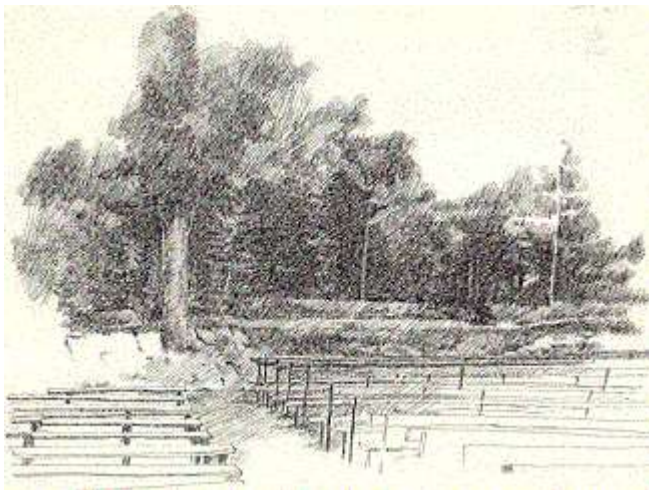

Foto M. Driessen Openluchttheater in Opoeteren

Openluchttheaters: een vergeten fenomeen dat thans hier en daar toch weer opduikt. Komt dat door de opwarming van de aarde?

Het Rutten-meispel

Luk Indestege

1 mei is een van de hoogdagen van volkscultuur. Naast de meiavond in Hasselt en de grote meifeesten in Genk zijn er talrijke meiboomplantingen, Mariabedevoarten met kaarsprocessies, kermissen, ... Een klasse apart is het befaamde Sint-Evermarusspel in Rutten bij Tongeren.

Het martelarenspeel van Sint-Evermarus met zijn zeven gezellen wordt elk jaar op 1 mei in de voormiddag in Rutten onder enorme belangstelling opgevoerd. Het spel is meer dan 500 jaar oud en is het oudste van dergelijke spelen in het Nederlandse taalgebied.

Het verhaal in een notendop: de Fries Evermarus en zijn zeven gezellen waren op terugweg van een bedevaart naar Compostella en wilden passeren via Maastricht. Het was rond 720, de nacht van 1 mei. (Historisch bestond toen de bedevaart naar Compostella nog niet; die begon pas in de 9de eeuw. Maar voor de legende doet dat er niet toe.) In Rutten zochten ze een slaapplek onder enkele bomen. Daar werden ze overvallen en gedood door de rover Hacco en zijn zeven Haccoeren. Rond 900 hoorde Ruzelinus, de toenmalige pastoor van Rutten, over dit tragische voorval. Hij liet de lijken zoeken en opgraven en er ontstond een bron met miraculeus water. Een hele reeks mirakels volgde.

Het spel wordt levendig door inwoners van Rutten vertolkt. De Broederschap van Sint-Evermaer beslist welke dorpsgenoten de rollen mogen vertolken; het is een hele eer voor de zestien uitverkorenen. Alle jonge meisjes boven 12 jaar mogen zich opgeven als engelbewaarders in het Sint-Evermarusspel. Vroeger heette het dat ze in alle gevallen maagd moesten zijn. Zeer merkwaardig zijn de voorbereidende vergaderingen van de Haccoeren en de pelgrims. Elk jaar komen enkele duizenden pelgrims, waaronder ook buitenlanders, het indrukwekkende spektakel volgen. Vooral de galopperende paarden van de Haccoeren vergeet men niet vlug.

De tekst van het mysteriespel is al verschillende malen aangepast, onder meer door pastoor Cuppens in 1924. Er bestaat ook een Sint-Evermaruslied. Het werd in 1975 op plaat gezet door De Spelemannen, onder leiding van gewezen jeneverstoker Roland Wissels.

Het is op zich al zeer merkwaardig dat een traditie meer dan 500 jaren voortleeft. De meeste trends duren veel korter, zeker in deze tijden. Het Rutten-meispel lijkt heel taai en heeft geen officiële steun nodig om te overleven.

Zie ook <http://www.evermarus.be/>

Malbroek

Luk Indesteege

De geschiedenis leidt soms een hardnekkig bestaan. Een mooi voorbeeld is Malbroek, die na bijna 300 jaar aan de Maaskant nog steeds woede oproept.

Rond 1700 trok Philips, de kleinzoon van de Franse 'zonnekoning' Louis XIV, met zijn leger rond om onze gewesten te veroveren. Willem van Oranje bracht een geallieerd leger samen om hen te bevechten. Daarin streed de Engelse generaal Marlborough. Die was even barbaars als Philips: hij liet een spoor van rook en bloed achter zich. De herinnering aan deze rover en brandstichter is nog steeds levend. Elk jaar wordt hij op verschillende plaatsen in Limburg onder de naam Malbroek weer voor de rechter gedaagd, en krijgt hij de schuld voor alles dat er misloopt. De afloop van dit volkse theater is bij voorbaat gekend: de brandstapel.

In Kessenich (Kinrooi) vindt het proces tegen Malbroek plaats in juli. Dit gebeurt volgens de plaatselijke traditie op de donderdag van de kermisweek. De Sint-Martinusgilde houdt een openbare zitting en nadien deelt een omroeper de berechting mee aan de bevolking. Alles dat onlangs misliep, wordt in zijn schoenen geschoven: de voedselproblemen, in 2002 de prijsstijgingen door de komst van de euro, de politieke overloperij, ... Malbroek krijgt zijn verdiende straf door bij de Witbeek een stropop te verbranden.

In Stokkem wordt Malbroek verbrand op kermiszondag, de tweede zondag van oktober. De gebruiken zijn gelijkaardig, maar hier is Malbroek gedegradeerd van adellijke Engelsman tot berooide kermisganger, platzak. Het resultaat is hetzelfde: Malbroek is de zondebok die overladen wordt met alle kwaad en op de brandstapel belandt. De plaatselijke harmonie Sint-Cecilia speelt daarbij gepaste treurmarsen.

Bronnen:

Diverse publicaties en de dagklapper van Mathieu Driessen, te raadplegen op www.volkskunde-limburg.be

Reacties:

- Ook in Achel zijn er uitgebreide Malbroekvieringen, compleet met pop die verbrand wordt. (Hilde van Duizendpoot)
- John Churchill, 1ste hertog van Marlborough (1650 – 1722), was inderdaad opperbevelhebber van het Britse leger onder koning Willem III van Oranje (niet ter verwarren met zijn voorvader, Willem de Zwijger). Marlborough is tweemaal onze gewesten komen verwoesten. De eerste maal van 1689 tot 1691. Maar Ierland kreeg het toen nog harder te verduren. En deze oorlogsmisdaden worden ieder jaar herdacht, uitgerekend in juli. Dit zijn de gevreesde *Orangemen*-marsen in Noord-Ierland. Van 1701 tot 1711, tijdens de Spaanse Successieoorlog, behaalde Malbroek de ene overwinning na de andere, met inbegrip van die van Oudenaarde (1708). De Kessenichmisdaden dateren uit die onzalige periode. Malbroek had een beroemde afstammeling: Sir Winston Churchill, eerste minister

van Groot-Brittannië tijdens WO II en voornaamste vijand van Adolf Hitler. De aanhang van Churchill in Kinrooi-Molenbeersel was van die aard dat er twee verzetsgroeperingen opereerden: Witte Brigadisten en Partizanen. Met radio- en reisdruivenverbinding met Engeland. Er waren zelfs vrouwelijke (!) leden werkzaam van de Britse ultra geheime *Military Intelligence Six*. Op 15 en 17 september 1944 arresteerden de Duitse *Fallschirmjäger* zes verzetsmensen en schoten hen dood. Maar de vrouwelijke inlichtingenagenten waren verdwenen. Misschien heeft Malbroek, via zijn afstammeling Winston Churchill en diens aanhang in onze provincie, toch nog iets goed gemaakt van de gruwelen die hij driehonderd jaar geleden heeft bedreven. (Willy Alenus)

Malbroekverbranding in Molenbeersel foto Toerisme Kinrooi